

הוריות ד

שווערד

1. ספר באר שבע על הוריות דף ד/א

אימא דבר כולא מילתא משמע. דומיא להא דתניא בסוף פרק הנחנקין (סנהדרין צ, א) ומייתי לה בסמוך, המתנבא לעקור דבר מן התורה חייב לקיים מקצת ולבטל מקצת פטור, ופירש רש"י (ד"ה פטור) הטעם דפטור דהתם כתיב דבר דהיינו דבר שלם ולא חצי דבר. ואין להקשות למה לא ילפינן נביא שקר והוראת בית דין מהדדי בגזירה שוה דבר דבר, כשם דיליף רב אשי דבר דבר מזקן ממרא. משום דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן קבלה מרבו, ואולי לא קבלו מרבם גזירה שוה זו:

2. ספר באר שבע על הוריות דף ד/א

אבל בדבר שהצדוקים מודין בו פטורים וכו'. אם הורו בית דין בטעות בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ויש ספק אם דבר זה הוא דבר שהצדוקין מודים בו שהוא תורה שבכתב ופטורים, או הוא דבר שאין הצדוקים מודים בו שהוא תורה שבעל פה ויהיו חייבים, נראה לי שהן חייבים הואיל והלכה כרבי יוחנן דאמר בפרק הניזקין (גיטין ס, ב) דרובה של תורה היא תורה שבעל פה ומעוטה בכתב, אם כן אזלינן בתר רובא של תורה שהיא תורה שבעל פה, שהרי אינו זה זיל קרי בי רב הוא הואיל ויש בו ספק, ואפילו לחיובא ניזיל בתר רובא כדאשכחן בכמה דוכתי. וזה הנפקותא לענין דינא במחלוקת רבי יוחנן ורבי אלעזר בפרק הניזקין (שם) אם רובה של תורה היא תורה שבעל פה ומעוטה בכתב או להפך:

ומיהו איכא למידק היאך חולקין ר' יוחנן ורבי אלעזר בדבר שהוא מחלוקת במציאות, שזה הוא דבר שיכולין לעמוד עליו אם רוב בכתב או לא ממה שנכתב ממנה וגמרא וספרא וספרי ותוספתא יתבאר שרובה הוא על פה. ונראה לי שרש"י הרגיש בקושיא זו, ומפני כך הוכרח לפרש לסברת רבי אלעזר שאמר רובה בכתב שהוא מה שתלוי במדרש י"ג מדות, כי כל זה נכלל בכלל תורה שבכתב לסברת רבי אלעזר, ואינו נכלל בתורה שבעל פה לסברת ר' אלעזר אלא מה שאין לו רמז כלל בתורה אלא למשה נאמרו בעל פה שהם הלכות שנאמרו למשה מסיני, וסברת ר' יוחנן שאמר רובה על פה, כי כל מה שנדרש על ידי י"ג מדות ושאר דברים שיש להם סמך בכתוב ונמסרו על פה בסיני, כולם בכלל תורה שבעל פה הם לדעת רבי יוחנן, ואם כן אין מחלוקת תלוי במציאות, אלא אם מה שנדרש על ידי י"ג מדות אם הוא תורה שבכתב או תורה שבעל פה. כן נראה לי:

3. ספר באר שבע על הוריות דף ד/א

ואמאי הוצאה הא כתיבא לא תוציאו משא מבתים. קשה בעיני טובא דהא זה הפסוק כתוב בירמיה (יז, כב), ואנן אמרינן בכולא גמרא (ב"ק ב, ב) דלא ילפינן מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור. ועוד דהא אמרינן בשבת ריש פרק הזורק (צו, ב) הוצאה גופא היכא כתיבא אמר רבי יוחנן דאמר קרא (שמות לו, ו) ויצו משה ויעבירו קול במחנה כו', אם כן למה לא הביא פסוק זה מהתורה. ואי משום דלא מצינו בהדיא לשון הוצאה בפסוק זה, רק הבאה כדכתיב (שם) אל יעשו עוד מלאכה לתרומה הקדש ויכלא העם מהביא, ויליף מיניה דהבאה דהיינו הוצאה קרויה מלאכה, והלא אכתי מצי להביא פסוק מהתורה אל יצא איש ממקומו דילפינן מיניה הוצאה, כלומר אל יצא עם הכלי ללקוט המן....

4. תוספות עירובין דף יז/ב

לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד - ... ולא מצינו לשון הוצאה בשבת אלא מהאי קרא דאל יצא איש ובפרק קמא דהוריות (דף ד. ד.) יש ספרים דגרסי בהדיא והא הוצאה כתיב אל יצא איש ממקומו ...

5. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת הוריות פרק א משנה ג

(ג) הורו בית דין לעקור את כל הגוף וכו' - אין בית דין חייב קרבן ויהיו העושים על פיהם פטורין עד שהיה הדבר שטעו בו דבר שאין הצדוקין מודים בו, אבל אם הוא מבואר כל כך שמודים בו הצדוקין ב"ד פטורין לפי שלא נקרא טעות, אבל הוא שכחה והוא ענין אמרם זיל קרי בי רב הוא אמרינן ליה, ויהיה כל מי שעשה כפי שכחתם חייב קרבן יחיד כמו שהקדמנו:

6. ספר באר שבע על הוריות דף ד/ב

בעי רב יוסף אין חרישה בשבת. לאו דוקא חרישה אלא הוא הדין כל אב מלאכה, אלא לפי שהחרישה היא אב מלאכה ראשונה ממנין ל"ט אבות מלאכות המנויים בפרק כלל גדול (שבת עג, א), נקט חרישה:

7. תוספות רא"ש על הוריות דף ד/ב

בעי רב יוסף אין איסור חרישה בשבת מהו כו'. [וא"ת] ותיפוק ליה דהו"ל דבר שהצדוקים מודים בו דכתיב בחריש ובקציר תשבות, וי"ל דלית ליה לרב יוסף הא דשמאל דאמר אין חייבין עד שיוורו בדבר שאין הצדוקים מודים בו, וברייאתא דמייתי רב ששת לקמן תנא דבי ר' ישמעאל מפני מה אמרו הורו בדבר שהצדוקים מודים בו פטורים כו', לא שמיע ליה לרב יוסף, והרמ"ה ז"ל תירץ מדלא כתיב בחריש ומקציר תשבות אפשר דמפרשי צדוקין בחריש ובקציר תשבות בימות החמה ובימות הגשמים:

8. ספר באר שבע על הוריות דף ד/ב

ואמר להם טועין אתם. פירש רש"י ואמר להם טועין אתם לא הוי הוראה מעליא ופטור דבעינן עד שיוורו כולם כדאמר לעיל. לכאורה יש לתמוה טובא על פירושו, חדא הלא אדרבה לעיל פריך המשנה מן זו על רבי יונתן שאמר כן לעיל דבעינן עד שיוורו כולן, וקא מדייק הגמרא טעמא דאמר להן טועין אתם פטורים הא שתיק משתיק חייבין, שמע מינה דלא בעינן שיוורו כולן. ואף על גב שדחה ותירץ כגון שהרכין בראשו, מ"מ בטר דאיתותב רבי יונתן לא קי"ל כההוא תירוץא, אלא כמו שדייק המקשן הא שתק משתיק חייבין אף על גב דלא הרכין בראשו. וכן פסק הרמב"ם בהדיא בפרק י"ג מהלכות שגגות (הלכה א') וז"ל ידע אחד מסנהדרין או מיעוטן שטעו המתירין ושתקו הואיל והורו ולא היה שם חולק הרי בית דין חייבין כו', וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ורבינו עובדיה מברטנורה ז"ל בפירוש משנה זו, מדפירשו שהטעם דפטורים משום שאנו צריכין שישכמו כולם על ההוראה בלי מחלוקת, ולא כתבו שאנו צריכין שיוורו כולן. וכן במרדכי בפרק קמא דבבא בתרא (רמז תפ"ב) משמע בהדיא דסבירא ליה לענין פסק הלכה כמו שדייק המקשן לעיל ממשנה זו, הא שתיק משתיק חייבין ולא בעו הרכנת הראש, משום דלא קי"ל כההוא תירוץא דלעיל כגון שהרכין בראשו בטר דאיתותב רבי יונתן...

לכן נ"ל שרש"י סבר דלא איתותב רבי יונתן אלא ממאי דקאמר אפילו מאה, אבל כל הסנהדרין המיוחדים שהם ע"א, צריך שיוורו כולם לפחות בהרכנת הראש מגזרת הכתוב דקאמר כל עדת, והא דמסיק הגמ' לעיל ואמר אי איכא כולם הויא הוראה, רוצה לומר אי איכא כולם בהוראה עצמה, כלומר שהורו כל הסנהדרין בפייהם ממש ולפחות בהרכנת הראש אז הויא הוראה, והחדוש הוא שאפילו ישבו מאה אין אנו חוששין אלא מהסנהדרין המיוחדים שהם ע"א, ולאפוקי מרבי יונתן שחושש מכל אותן שיש בו להורות אפילו הו מאה. וכבר כתבתי לעיל דכן דייק נמי לשון רש"י לעיל במה שכתב על אי איכא כולם הויא הוראה. ונראה לי דטעמו של רש"י דסבר דלא איתותב רבי יונתן אלא ממאי דקאמר אפילו הן מאה הוא זה, כיון דאשכחן בהדיא בברייתא דתורת כהנים פרשת ויקרא (דיבורא דחטאות פ"ד) דקתני לא היה מופלא של בית דין שם או אחד מהם אמר להם טועין אתם יכול יהו חייבין תלמוד לומר כל עדת ישראל ישגו עד שיוורו כולן, הרי קתני בהדיא עד שיוורו כולן כדפירש רש"י. והכי נמי תניא בתוספתא דמכילתין (הלכה ג') עד שהורו כולן כאחד, ומסתמא דמסקנא דגמרא לא פליגא אהנך שתי ברייתות שלימות. ואף על גב דאמרין בעלמא (יבמות מג, א) סמי ברייתא מקמי משנה, היינו במקום שהמשנה סותר בהדיא דברי הברייתא, אבל לא במקום שאפשר להשוותם: והשתא מוכרח רש"י להביא ראיה לשצריך שיהיו כולם שם מההוא דקאמר לעיל ואם כל עדת אי איכא לכולהו סנהדרין כו', דלדעתו פירושו שיהיו כולם בהוראה עצמה כלומר שצריך שיוורו כולם לפחות בהרכנת הראש, ודוקא הכא בעינן הכי מגזרת הכתוב דקאמר כל אבל לא בשאר הדינים, שאם הכל שם אף על פי שהמעוט חלקו בפירוש על הרוב אזלינן בטר רובא. כן נ"ל:

9. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת הוריות פרק א משנה ד

וזקן שלא ראה בנים אינו כשר לדיני נפשות לפי שהוא אכזרי ולא ירחם על בני אדם לפי שאינו יודע אהבת הבנים, ואנו צריכים להסכמת כולם על ההוראה שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו:

10. ספר באר שבע על הוריות דף ד/ב

או זקן שלא ראוי לבנים כו'. פירש רש"י וקשיא לי מפני מה אינו ראוי להוראה והניח הדבר בקשיא. ואני תמיה טובא, היאך אשתמיטתיה מיניה מה שהוא בעצמו פירש בפרק אחד דיני ממונות שאביא בסמוך, שהטעם הוא מפני שהדיין הדן דיני נפשות צריך להיות רחמני, וזקן שלא ראוי לבנים אינו רחמני מאחר שלא היה לו צער גדול בנים. ונ"ל שדקדק למינקט זקן ולא אמר בקצור או שלא ראוי לבנים, כדי לאשמועינן מילתא אגב אורחא, דאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי זקנה כדאמר רבי יוחנן בסוף פרק קמא דסנהדרין (יז, א) ופרק ו' דמנחות (סה, א). והא דתניא בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין לו, ב) אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים כו', אלמא דאין מושיבין בסנהדרין זקן אף על פי שיש לו בנים. נ"ל דהתם מיירי בזקן מופלג בשנים, וכן משמע שם מדברי רש"י (סנהדרין לו, ב ד"ה זקן) שפירש זקן ששכח כבר צער גדול בנים ואינו רחמני כו':

אחר זמן רב שגמרת כל החבור הזה באתי לויניציא על מנת להדפיסו, בא לידי שם בוויניציא ספר לחם משנה, ומצאתי בהרבה מקומות שכוונתי ת"ל לדעתו בקושיות ודיוקים וזו אחת מהם, ושמתתי מאד שכוונתי לדעת הגדולים. והרב המחבר ספר הנ"ל הליץ בעד רש"י, וז"ל (פי"ג ה"א משגגות) ואולי דמשמעות זקן שאינו ראוי לבנים, משמע דאף על פי שיש לו בנים כיון שאין ראוי עוד להוליד אינו ראוי להוראה, לכך הוקשה לרש"י ז"ל דמה לנו שאין ראוי להוליד, הא כיון שיש לו בנים סגי, ואף על גב דהוא זקן ואין ממנין בסנהדרין זקן כדאמרין בפרק אחד דיני ממונות היינו מופלג בזקנה מפני ששכח צער גדול בנים, אבל זקן שאינו מופלג בזקנה כל כך לא. ומתניתין דתלה הדבר כיון שאינו ראוי להוליד, משמע דאף על פי שלא יהא מופלג בזקנה הרבה אינו ראוי להוראה מכיון שאינו ראוי להוליד, לכך הוקשה לרש"י דאמאי אינו ראוי להוראה, והניח רש"י הדבר בצ"ע. זה נ"ל לתת טעם לרש"י ז"ל עכ"ל. ודברי פי חכם חן:

11. תוספות רא"ש על הוריות דף ד/ב

או זקן שלא ראה לו בנים. זקן לאו דוקא אלא שעברו רוב שנותיו ולא נולדו לו בנים כי רחמי האב על הבן ומי שלא ראה לו בנים אין לו מדת רחמנות ולא יהפך בזכות ובעינן ושפטו העדה והצילו העדה, והר"ם במז"ל גורס זקן ולא ראה לו בנים, דאחר שהופלג בזקנה פסק ממנו חמלה: